

**ONKO SIJAA MAJATALOSSA?
PAPERITTOMIEN ASUMISEN JÄRJESTÄMINEN
KIRJALLISUUSKATSAUS**

Sara Asiegbu
Kandidaatintutkielma
Sosiaalityö
Laitos
Jyväskylän Avoin yliopisto
Kevät 2022

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Jyväskylän Avoin Yliopisto
Tekijä Sara Asiegbu	
Työn nimi Onko sijaa majatalossa? Paperittomien asumisen järjestäminen kirjallisuuskatsaus.	
Oppiaine Sosiaalityö	Työn laji Kandidaatintutkielma
Aika Kevät 2022	Sivumäärä 24
Tiivistelmä <p>Paperiton on henkilö, jolla ei ole lain mukaista oleskelulupaa kyseisessä maassa. Paperittomaksi voi joutua esimerkiksi viisumin päättyessä tai kielteisen oleskelulupapäätöksen jälkeen eikä ole mahdollista palata omaan kotimaahansa. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää keinoja järjestää paperittomien asuminen. Tutkimuskysymyksenä oli: millaisin eri tavoin paperittomien asumista voidaan järjestää. Samalla tarkastelin mikä taho mahdollistaa asumisen puitteet.</p> <p>Tutkimus toteutettiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena integroivaa tyyliä käyttäen. Teoreettinen viitekehys avaa maahanmuuton eri vaiheita sekä ihmisoikeuskysymysten ja paperittomuuden käsitteitä, asetettujen tutkimuskysymysten mukaisesti. Aineisto koostuu kuudesta (6) suomalaisesta ja kansainvälisestä tieteellisestä tutkimuksesta, jossa käsiteltiin paperittomien asumisen järjestämistä. Aineiston käsittelyssä käytin laadullista analyysiä. Tavoitteena oli koota tietoa paperittomien asumisen järjestämisestä keskitettyjen ohjeiden luomiseksi paperittomien asuttamistyöhön.</p> <p>Tutkimustulosten mukaan laki määrittelee kunnille sosiaalihuoltolain mukaisen vastuun palveluiden tarjoamiseksi myös paperittomille. Asumisen järjestämisessä paperittomilla itsellään on suuri rooli. Paperittomien omat verkostot ja kontaktit ovat mahdollistamassa asumisen käytännössä. Useimmiten asuminen tapahtuu ystävien tai tuttavien luona, välillä jopa omassa asunnossa. Asuminen voi tapahtua myös kunnan tai kansalaisjärjestöjen avulla. Mitä pidempään paperiton on asunut maassa, sitä vähemmän hän käyttää palveluita ja toimii itsenäisemmin. Asumisen järjestymisellä on suuri merkitys yhteiskunnalle ja sen toiminnalle. Asunnottomuus vaikuttaa paperittoman elämään ja asioiden hoitoon suurella tavalla.</p> <p>Yhteiskunnan näkökulmasta paperittomille tulisi järjestää asumista ja sosiaalipalveluiden tulisi koordinoita sitä. Asuttamisen järjestäminen on oleellista paperittomien hyvinvoinnin turvaamiseksi. Samalla turvataan yhteiskunnan järjestystä eikä tueta harmaata taloutta tai rikollisuutta. Asumisen järjestäminen on yksi osa isompaa kokonaisuutta, joka tukee paperittomien ihmisoikeuksia ja roolia yhteiskunnassa.</p>	
Asiasanat Maahanmuuttajat, Paperittomat, Asuminen, Ihmisoikeudet	

Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto
Muita tietoja Ohjaaja YTM Mira Välimaa

TAULUKOT

TAULUKKO 1	Tutkimusaineisto	13
------------	------------------------	----

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	MAAHANMUUTTAJAT SUOMESSA.....	3
3	PAPERITTOMUUS.....	5
	3.1 Paperittoman ihmisoikeuskysymykset.....	5
	3.2 Asumisen eri muodot	6
4	TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TOTEUTTAMINEN.....	9
	4.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymys	9
	4.2 Kuvaileva kirjallisuuskatsaus.....	10
	4.3 Tutkimusprosessi	10
	4.4 Aineiston valinta ja käsittelyprosessi	12
	4.5 Tutkimusaineiston kuvaus	13
	4.6 Aineiston analysointi.....	15
5	TUTKIMUSTULOKSET	17
	5.1 Asumisen järjestäminen	17
	5.2 Asunnottomuuden vaikutukset ja tukimahdollisuudet.....	19
6	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	21
7	POHDINTA.....	23
	LÄHTEET	25

1 JOHDANTO

”Olen katsonut tuolta puistosta hyvän paikan meille, jos mitään ei löydy niin siirrymme sinne.” Nämä sanat esitti minulle eräs viimeisillään raskaana oleva neljän lapsen äiti, joka oli odottanut tietoa majapaikasta jo pitkään. Puistossa asuminen ei tuntunut hetkauttavan häntä laisinkaan, koska sellaisesta heillä oli aiempaa kokemusta. Tämä ei ole ainoa tapaus vaan näitä tapauksia on useita. Ajatus lapsiperheistä puistonpenkeillä viettämässä öitään motivoi tutkimaan paperittomien asumisen järjestelyjä, koska ei tunnu inhimilliseltä sellaisen olevan mahdollista yhteiskunnassamme.

Paperittomien ihmisten määrä on kasvanut Suomessa viime vuosina tuhansilla, ja kiristynyt turvapaikkapolitiikka on ajanut paperittomiksi myös jo pitkään Suomessa asuneita ihmisiä. Joukossa on kymmeniä, ehkä jopa satoja lapsiperheitä. Suomessa arvioidaan olevan yhteensä 3000–10 000 paperitonta. Paperittomien määrä muuttuu jatkuvasti ja kukaan ei tiedä tarkkaa määrää. Kasvuun on johtanut paitsi vuoden 2015 suuri turvapaikanhakijoiden määrä mutta myös poliittiset päätökset. (Keusote 2020; Jauhiainen ym., 2017, 23–24).

Vuonna 2020 Suomessa oli Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen (ARA) tilaston mukaan 4 341 (kpl) yksinelävää asunnotonta, joista maahanmuuttajia oli 963. Yksi neljäsosa pitkäaikaisasunnottomia eli yli vuoden asunnottomana. Paperittomat eivät tässä tilastossa kuitenkaan näy, sillä heillä ei ole Suomessa virallista statusta. Paperittomien asunnottomuutta tai asumisen järjestämistä ei Suomessa tilastoida. (Mönniheli, 2022).

Tutkimustehtäväni on selvittää toimivia asumisen tapoja paperittomille. Tutkimuskysymykseni tässä tutkielmassa on: millaisin eri tavoin paperittomien asumista voidaan järjestää. Olen kiinnostunut myös siitä, mikä taho mahdollistaa asumisen puitteet paperittomalle. Tutkimuksen taustana haluan löytää ratkaisuehdotuksia paperittomien asumiselle valtakunnallisesti.

Tutkielmani rakentuu niin, että johdannon jälkeen tutkielmani toinen ja kolmas luku rakentuu teoreettiskäsitteellisestä viitekehyksestä, jossa nostan esille maahanmuuton syitä, kuvailen lyhyesti turvapaikanhakijoita sekä sosiaalityön roolia

maahanmuuttajien parissa tehtävässä työssä. Avaan tarkemmin paperittomuuden käsitettä, heidän ihmisoikeuksiaan sekä asumistaan. Samalla pyrin nostamaan esille paperittomuuteen liittyviä eettisiä ongelmia.

Tutkielmani neljännessä luvussa esittelen tutkimuksen tarkoituksen sekä kuvaan tutkimusprosessia sekä kerron metodologisista valinnoistani. Kuvaan kirjallisuuskatsausta menetelmänä ja tämän jälkeen esittelen tutkielmaan valitun aineiston ja analyysin etenemisen. Viidennessä luvussa esittelen työn tulokset. Luokittelin tulokset aineistoista nousseiden tutkimuskysymysten vastausten perusteella. Tutkielman lopussa nostan esille tärkeimpiä johtopäätöksiä sekä pohdintaa tuloksista.

2 MAAHANMUUTTAJAT SUOMESSA

Suomeen tullaan monesta eri syystä. Maahanmuuttoviraston (2020) tilaston mukaan yleisimpiä syitä tulla Suomeen ovat työ, perhe ja opiskelu. Ulkomaalaisista ihmisistä puhuttaessa käytetään usein termiä maahanmuuttaja. Termi kattaa suuren määrän eri taustaisia ihmisiä. Maahanmuuttajasta puhutaan yleensä silloin, kun hän on tullut maahan asuakseen pysyvämmiin. Henkilöä pidetään vielä turistina, jos oleskelu kestää alle kolme kuukautta.

Suomessa maassa oloa tarkastellaan lain näkökulmasta. Onko maassa oleminen laillista vai laitonta. Laillisella oleskelulla tarkoitetaan ulkomaalaisen maassa oleskelua asianmukaisin ja voimassa olevin luvuin. Henkilö voi tulla maahan lyhytaikaisilla luvilla, viisumilla, EU-maiden kansalaisena lyhyellä oleskelulla tai viisumivapaasta maasta. Kun henkilön tarkoitus on asua maassa pidempiaikaisesti, tarkoittaa se voimassaolevaa oleskelulupaa tai EU-oleskeluoikeuden rekisteröintiä, kun viipyy maassa yli kolme kuukautta. (Maahanmuuttovirasto, 2022). Digi- ja väestötietovirastoon (myöhemmin DVV) tulee tehdä muuttoilmoitus, jos asuminen on pysyvää tai kestää yli kolme kuukautta. (Digi- ja väestötietovirasto 2022).

Ihminen voi joutua lähtemään kotimaastaan pakoon. Turvapaikanhakijaksi kutsutaan henkilöä, joka hakee turvaa ja suojelua jostain toisesta maasta, esimerkiksi Suomesta. Turvapaikkahakemus jätetään joko poliisille tai rajaviranomaisille. Henkilö saa oleskella maassa laillisesti turvapaikkahakemuksen käsittelyn ajan. Jos hakijalle myönnetään turvapaikka, saa hän pakolaisaseman. (Maahanmuuttovirasto, 2021). Pakolaisasema myönnetään myös pakolaiskiintiön kautta maahan tulleeille ja heidän perheenjäsenilleen. (Kotoutuminen.fi, 2021). Kunnan maahanmuuttopalvelut yhdessä sosiaalitoimen kanssa huolehtivat heidän vastaanottamisestaan ja kotoutumisen etene- misestä. Yleiskielessä pakolaisella viitataan heihin, jotka ovat saaneet pakolaisaseman, mutta myös toissijaisen suojelun ja yksilöllisen inhimillisen syyn perusteella oleskelu- van saaneeseen.

Sosiaalityössä tehdään perus- ja ihmisoikeustyötä maahanmuuttajien auttamiseksi. Sosiaalityön perustana ovat ihmisoikeudet ja yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus. Sosiaalityön avulla varmistetaan, että kaikkein vaikeimmassa asemassa olevat saavat tarvitsemansa avun ja tuen. Sosiaalityötä tehdään itsenäisesti tai osana muita palveluita. (STM, 2021). Sosiaalihuoltolaki (2014/1301) ensisijaisesti on ohjaamassa työn tekemistä. Sosiaalityössä joudutaan pohtimaan sitä, miten paperittomien palvelut järjestetään. Laki antaa paljon itsenäistä valtaa kunnille ja kuntayhtymille, miten he järjestävät välttämättömät palvelut. Sosiaalityön näkökulmasta paperittomien kohtaamisessa on erittäin tärkeää huomioida inhimillisyys, sillä paperittomat tulisi nähdä ensisijaisesti ihmisinä. (Ife 2012, 122).

Paperittomien henkilöiden saamissa julkisissa palveluissa on alueellisia eroja ja vaihtelevia käytäntöjä, mikä johtaa eriarvoisuuteen ja vaikeuttaa sosiaali- ja terveydenhuollon (myöhemmin sote) ammattilaisten työtä. Valtioneuvosto tilasi ja rahoitti vuonna 2021 tutkimuksen, jossa tullaan tarkastelemaan paperittomien oikeuksien toteutumista sosiaalihuollon osalta ja annetaan ratkaisuehdotuksia päätöksenteon tueksi. (STT-info, 2021). Ajankohtainen tieto on tärkeää, jotta saataisiin valtakunnallisesti yhteneväiset palvelut.

3 PAPERITTOMUUS

3.1 Paperittoman ihmisoikeuskysymykset

Paperittoman ihmisen asemaa on vaikea ymmärtää, jos ei ole itse kokenut samaa. Tässä luvussa käsittelen paperittomuutta syvemmin, siihen liittyviä eettisiä ongelmia sekä paperittomien asumista.

Paperiton on yleisluontoinen termi, jota käytetään kuvaamaan ihmisiä ilman oleskelulupaa. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos (jatkossa THL) (2022) määrittelee paperittoman seuraavasti: *"...kielteisen lainvoimaisen päätöksen turvapaikkahakemukseen saanut henkilö, joka ei vapaaehtoisesti poistu maasta. Maassa ilman oleskelulupaa oleskeleva, muualta kuin EU- tai Eta-valtiosta tai Sveitsistä tullut henkilö, jonka oleskelulupa on umpeutunut tai maahantulo tai maassa oleskelu ei ole laillista. Suomeen muualta kuin EU- tai Eta-valtiosta tai Sveitsistä tullut henkilö, jonka oleskeluluvan edellytyksenä tai viisumin edellytyksenä on ollut yksityinen sairausvakuutus, mutta vakuutusturva on päättynyt tai se ei ole kattava (esim. tietyt opiskelijat, joilla on määräaikaiseen maassa oloon oikeuttava oleskelulupa). EU-kansalaista, jonka tilapäinen maassa oleskelu on laillista, mutta jolla ei ole vakuutusturvaa sairauden tai sairaanhoidon varalle (esim. tietyt Itä-Euroopan väestöryhmät, joilla ei ole vakuutusturvaa kotimaassaan)."*

Paperittomien joukossa on aivan tavallisia ihmisiä, perheitä, lapsia, iäkkäitä, lukutaidottomia kuin korkeasti koulutettujakin. He voivat olla myös työntekijöitä, opiskelijoita ja matkailijoita, jotka ovat vahingossa tai tahallaan jääneet Suomeen oleskeluoikeuden päätyttyä. Heitä voi olla ilman maahantulolupaa Suomeen tulleet henkilöt sekä uuspaperittomat eli lopullisen kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneet turvapaikanhakijat, joiden käännytystä ei ole pystytty toteuttamaan. (Jauhiainen ym., 2017, 8). Pelko käännytetyksi tulemisesta sekä mahdollinen kielitaidottomuus ajavat paperittomat haavoittuvaan asemaan, jossa he jäävät ilman apua tai joutuvat

turvautumaan vapaaehtosiin auttajiin tai laittomiin toimijoihin. (Jauhiainen ym., 2017, 18; Turtiainen 2018, 187). Paperittomien arki määrittyy jatkuvalla epävarmuudella. (Leppäkorpi 2011, 99–103).

Ihmisoikeudet kuuluvat kaikille, myös paperittomille. Käytäntö on kuitenkin toinen ja toteutuminen vaihtelee Euroopan sisällä maasta toiseen. (Leppäkorpi 2011, 93).

YK:n Ihmisoikeuksien julistus, joka solmittiin toisen maailmansodan jälkeen, on varmasti kaikista tunnetuin, mutta ei ole oikeudellisesti sitova. Kuitenkin kaikki Euroopan jäsenvaltiot ovat ratifioineet keskeiset kansainväliset ihmisoikeussopimukset. Yksi keskeinen asia näissä sopimuksissa on syrjimättömyys. Sopimusten katsotaan pitävän sisällään myös paperittomat. Oikeudet eivät kuitenkaan näyttäyty todellisina kaikille. (Ihmisoikeusliitto, 2022; Leppäkorpi 2011, 93–94).

Paperittomia koskevat lait Suomessa liittyvät perustuslakiin, ulkomaalaislakiin, työlakiin sekä kansainvälisiin sopimuksiin. Yleinen keskustelu kuitenkin painottuu oikeuteen oleskella maassa sekä koulututtua, tehdä töitä ja oikeuteen saada julkisia palveluita. (Jauhiainen ym., 2017, 14). Esimerkiksi Suomen Perustuslaki (1999/731) 6 § linjaa yhdenvertaisuudesta ja 9 § 4. mom. oikeudesta tulla Suomeen ja oleskella maassa. Saman lain 19 § linjaa oikeudesta sosiaaliturvaan.

Suomessa julkisten palveluiden saaminen perustuu lakeihin. Käytännössä lait perustuvat siihen, että henkilön oikeus palveluihin tulee päästessään asumisperusteisen sosiaaliturvan piiriin. Asuminen anonyymisti on haastavaa. Kunnalta tarvitaan maksusitoumuksia, joita myöntäessä ensin pohditaan, luokitellaanko tämä välttämättömäksi huolenpidoksi, jonka Suomen perustuslaki takaa. (Leppäkorpi 2011, 100–101).

Paperittomuudella on myös vaikutuksensa yhteiskuntaan. Se, että ihminen ei pääse tai uskalla hakeutua terveyspalveluiden piiriin, johtaa siihen, että keskuudessamme on ihmisiä, joilla on hoitamattomia sairauksia. (Jauhiainen ym., 2017, 19; Keskimäki ym., 2014, 14). Paperittomista tulee helposti hyväksikäytön kohteita, sillä he eivät voi työskennellä virallisesti. Työnantajat hyödyntävät paperittomien hädänalaista asemaa ja se edesauttaa harmaata taloutta maailmanlaajuisesti. Lisäksi työperäisellä oleskeluvalla tulevat voivat myös ajoittain päätyä paperittomiksi esimerkiksi lupien päättyessä tai uutta odottaessa, eikä se edesauta pysyvämpää kotoutumista yhteiskuntaan. (Jauhiainen yms., 2017, 20).

3.2 Asumisen eri muodot

Hyvät asumisolot ovat yksi ihmisen hyvinvoinnin perusedellytyksistä. (Haapaniemi 2007). Anne Alitolppa-Niitamon (2005, 41) mukaan arkielämän sujumisen sekä

viihtyvyyden kannalta keskeisiä asioita ovat asunto ja asuinalue. Maahanmuuttajien keskuudessa mielikuva vastaanottavasta yhteiskunnasta muodostuu asuinympäristöstä saatujen kokemusten kautta.

Paperittoman henkilön kohdalla yksi iso perusongelma on asuminen ja kuka sen mahdollistaa. (Leppäkorpi 2011, 99; Ahonen & Kallius 2019, 93). Turvapaikanhakijoiden kohdalla asuminen tapahtuu Maahanmuuttoviraston organisoimissa vastaanotokeskuksissa tai yksityismajoituksessa. Muiden maahanmuuttajien osalta asuminen on järjestetty eri tavoin kunnan tai perheen avustuksella. (Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta ja ihmiskaupan uhrien auttamisesta 17.6.2011/746; Kotouttaminen.fi 2021). Leppäkorven (2011, 99) mukaan monissa Euroopan maissa käytössä oleva talonvaltauskulttuuri, kaupungeissa olevat kommuunit, sosiaaliset keskuksset ja autonomiset projektit mahdollistavat joillekin paperittomille mahdollisuuden ilmaiseen tai edulliseen asumiseen.

Suomessa on viitteitä myös Euroopan käytänteistä, joissa maan kansalaiset tai luvallisesti oleskelevat vuokraavat asuntoja ja alivuokraavat eteenpäin. Tällä keinoin osa paperittomista voi saada katon päänsä päälle. (Leppäkorpi 2011, 99). Suomessa vuokra-asunnon hankkiminen julkisilta markkinoilta vaatii henkilötunnuksen sekä oleskeluluvan, dokumentit, joita paperittomilla ei ole.

Kirkolla kolmannen sektorin edustajana on myös roolinsa auttamistyössä. Niin Suomessa kuin Euroopassakin kirkko on auttanut paperittomien majoittamisessa prosessin aikana. (Leppäkorpi 2011; 99, 110–111). Pääkaupunkiseudulla sekä muutamissa muissa isoissa kaupungeissa on erikseen tarjolla paperittomille suunnattua hätämajoitusta. (Diakonissalaitos 2022). Hätämajoitusta voi saada monen eri toimijan kautta (Jauhiainen ym., 2017, 49–54). Haasteita tuovat kylmät talvet, jolloin vaikeudet arkipäivässä selviytymiseen lisääntyvät. Ulkotiloissa ei voi majoittua ympärivuotisesti. (Jauhiainen ym., 2017, 19).

Leppäkorpi (2011, 99–100) nostaa esille paperittomien asumisessa paljon erilaisia riskejä. Vain pienellä osalla paperittomia on mahdollisuus asua oman laillisesti maassa oleskelevan perheensä luona tai vuokrasuhteessa. Suurimmalle osalle paperittomista asuminen tarkoittaa öitä eri ihmisten sohvilla, satunnaisissa rappukäytävissä, työpaikan takahuoneessa tai puistossa. Eniten kärsivät lapsiperheet tai he, joilla on paljon sairauksia. Asuminen epämääräisissä kohteissa pitää yllä kiinnijäämisen pelkoa ja seurauksia siitä. Asuminen alivuokralaisena luo valtasuhteita, joissa heikommassa asemassa oleva on aina riippuvainen päävuokralaisesta.

Asunnolla ja omalla kodilla on suuri merkitys hyvinvointiin. Asunto voidaan kokea kodiksi, oli omistusmuoto mikä tahansa. Toki on tilanteita, milloin syystä tai toisesta kotiutuminen ei onnistu. Edellytyksenä kotiutumiselle yleensä on pitkä asuminen, joka auttaa kiinnittymään asuntoon sekä asuinympäristöön. Koti yksityisenä tilana on keskeinen identiteettiin vaikuttaja ja tekijä, jonka avulla identiteettiä

muodostetaan. Koti rakentuu eri asioista. Monesti se tarkoittaa omia tavaroita ympärillä ja kiintymistä kohteeseen pitkän asumisajan seurauksena. Kodin muodostumista hankaloittaa epävarmuus sekä rajalliset vaikuttamismahdollisuudet. (Haapasalmi 2007, 60–61).

4 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TOTEUTTAMINEN

4.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymys

Tutkimuksen tarkoituksena ja tutkimustehtävänä on kartoittaa tutkimuskirjallisuuden pohjalta, millaisin eri tavoin paperittomien asumista voidaan järjestää ja siten löytää toimivia tapoja asua paperittomana. Tavoitteenani on koota yhteen tietoa asumisen järjestämisestä, joka voisi hyödyttää paperittomien kanssa työskenteleviä eri tahoja, kuten sosiaali- ja terveyspalvelut, kolmannen sektorin organisaatiot ja seurakunnat. Kandidaatintutkielmani olen tehnyt integroivana kirjallisuuskatsauksena. Tutkimuksen tuloksissa pyrin käyttämään laadullista analyysitapaa. Tällä keinoin pystyn vastamaan selkeästi tutkimuskysymyksiini.

Paperittomien asumisen järjestämistä on tärkeä tutkia siksi, että aihe on erittäin ajankohtainen. Oman päivätyöni kautta olen saanut tietää, että asiaa pohditaan monissa kunnissa ja kuntayhtymissä. Paperittomat ovat yksi asiakasryhmä muiden joukossa, ratkaisuja palvelujen järjestämiseen tulisi olla valmiina. Tutkimustietoni tulokset mahdollistavat konkreettiset esimerkit, joiden pohjalta kunnat saavat luotua toimintamallit palvelujen järjestämiseksi. Tästä syystä rajasin tutkimuskysymykseni hyvin selkeästi, jotta saadaan konkreettisia vastauksia asumisen järjestämisestä.

Tutkimuskysymykseni on: Millaisin eri tavoin paperittomien asumista voidaan järjestää? Olen kiinnostunut myös selvittämään mikä taho mahdollistaa asumisen puitteet?

4.2 Kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Salmisen (2011, 1–2) mukaan kirjallisuuskatsaus on metodi, jolla tutkitaan tehtyä tutkimusta ja pyritään saamaan uutta tietoa. Metodin, tässä tapauksessa kirjallisuuskatsauksen, tulee täyttää tieteen asettamat yleiset vaatimukset, joita ovat julkisuus, kriittisyys, itsekorjaavuus sekä objektiivisyys.

Kirjallisuuskatsaus on jaoteltu kolmeen eri perustyyppiin. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus, systemaattinen kirjallisuuskatsaus sekä meta-analyysi. Osa perustyypeistä voidaan jaotella omiin alatyyppeihin. Kirjallisuuskatsauksen ideana on, että voi valita itselle ja aineistolle sopivan tyylin tehdä tutkimusta. (Salminen 2011, 6)

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus voidaan jakaa kahteen alatyyppiin, narratiiviseen sekä integroivaan kirjallisuuskatsaukseen. Valitsin omaan työhöni käytettäväksi integroivan kirjallisuuskatsauksen.

Integroivaa kirjallisuuskatsaustyyliä käytetään silloin, kun halutaan kuvata tutkittavaa ilmiötä mahdollisimman monipuolisesti ja halutaan tuottaa uutta tietoa jo tutkitusta aiheesta. Samalla voidaan tarkastella aineistoa kriittisesti. (Salminen 2011, 8–9). Integroiva ote mahdollistaa myös sen, että tutkimusaineistona voi olla hyvin erilaisia tutkimuksia ja asioita pystytään tarkastelemaan eri näkökulmista. (Salminen 2011, 8) Omaan työhöni integroiva kirjallisuuskatsaus sopii, koska aineiston materiaali on hyvin erilaista, tieteellisestä artikkelista erilaisiin tutkimuksiin. Menetelmänä integroiva kirjallisuuskatsaus mahdollistaa sen, että voin tarkastella kriittisesti aineistoani johtopäätöksiä nostaessani. Aion saada aineiston pohjalta tietoa, jota voidaan käyttää hyödyksi, kun mietitään, miten jatkossa paperittomien asuttaminen voidaan järjestää.

4.3 Tutkimusprosessi

Tutkimusprosessini alkoi alkusyksyllä 2021 tutkimusaiheen valinnalla. Aihe nousi esiin melko helposti omasta työkokemusta maahanmuuttajien parissa ja tarpeesta saada tietoa paperittomien asumisesta. Oleellista itselleni oli löytää mielenkiintoinen aihe, jota jaksaa työstää pidemmän aikaa. Kandidaatintutkielma on prosessi ja tälle kurssille on varattu aikaa noin puoli vuotta. Aiheen pitää olla mielenkiintoinen, jotta motivaatio pysyy työskentelyssä. Rajasin aiheen koskettamaan paperittomien asumista sen takia, että valitsemalla esimerkiksi maahanmuuttajien asuttamisen, aihe olisi laajentunut huomattavasti ja keskittymällä yhteen kohderyhmään aihe on paremmin hallittavissa.

Työn aihe, paperittomien asuminen, haki muotoansa koko prosessin ajan. Aluksi puhuin asuttamisesta, mutta päädyin vaihtamaan sanan asumiseen koska asuttaminen tarkoittaa enemmän järjestelmällistä prosessia, mitä paperittomien elämä ei ole. Mietin myös käyttöä sanaa majoitus ja majoittaminen, mutta koska aineistoissa puhuttiin pitkälti paperittomien asumisesta, halusin käyttää samaa sanaa ilmaisemaan samaa tarkoitusta.

Kohderyhmä paperittomat valikoitui osittain myös sen takia, että työssä juuri nämä paperittomien asumiseen liittyvät kysymykset ovat olleet esillä. Tutkimusprosessini lähtikin aiheenvalinnan jälkeen liikkeelle siitä, että aloin kartoittamaan tietokantojen avulla löytyykö aiheesta tehtyjä tutkimuksia tai julkaisuja, jotta varmistan, onko saatavilla riittävästi aineistoa tutkimusosiota varten. Kandidaatintutkielmaa varten tulisi olla hyvä ja kattava aineisto. Alussa oli huoli, löydänpö tarpeeksi materiaalia, joten tein eri tietokantoihin koehakuja ja samalla testasin hakusanojeni toimivuutta. Koehaut auttoivat lopullisessa haussa sekä hakusanojen muodostamisessa. Materiaalia löytyi riittävästi aineistoa varten. Aineistohaun jälkeen lähdin etsimään lähdemateriaalia teoriaosuutta varten. Tunnistaen oman aiheeni haasteellisuuden, hyödynsin vanhempia kandidaatintutkielmia vastaavanlaisesta aiheesta käymällä läpi niiden lähdeluetteloita, jotta voisin löytää vahvaa teoriaa omaan työhöni. Omasta aiheestani on kuitenkin tehty melko vähän tutkimuksia, lähdemateriaalina tutkin tieteellisen aineiston lisäksi paljon selvityksiä ja viranomaisten tuottamaa materiaalia, joiden pohjalta sain faktatietoa aiheesta ja aiheen nykytilasta.

Keskeiset käsitteet teoriaan nousivat pitkälti aiheen sisältä ja siitä minkä ympärillä paperittomuudesta keskustellaan. Ei voida puhua paperittomuudesta, jos ei avata maahanmuuttoa ja sen taustatekijöitä. Ihmisoikeudet ovat isossa roolissa paperittomien asioiden käsittelyssä, joten oli luontevaa myös avata tätä osuutta. Teoria ja käsitteet muotoutuivat prosessin aikana. Käsitteet, jotka olivat työn alkuvaiheessa saaneet isomman roolin, tippuivat pois työn loppua kohden.

Tutkimusprosessi oli haastava mutta mielenkiintoinen kokonaisuus. Väliwebinaarit ja vertaistuki olivat suuressa roolissa pitämässä itseä pinnalla työn tekemisessä ja erityisesti niissä hetkissä, kun tuntui että ei tiedä mitä tekee. Muilta saatu palaute omaa työtä varten sekä muiden saaman palautteen kuunteleminen auttoivat ymmärtämään oman työn työstämistä. Keskustelut opettajan ja ryhmän kautta auttoivat kirjallisuuskatsaustyypin valinnassa. Prosessin aikana ymmärsin myös, että olisi pitänyt tutkia aineistoa tarkemmin ennen teorian kirjoittamista. Tämä osaltansa hidasti tutkimusprosessia. Tutkimusaineisto oli pitkälti englanninkielistä, kuudesta työstä neljä englannin kielellä, jonka kääntäminen suomen kielelle hidasti prosessia tiukassa aikataulussa. Tutkimusprosessin loppupuolella aineiston tiivis läpikäyminen ja analysointi edesauttoi tutkimustulosten kirjaamista ja työn lopullista valmistumista. Tutkimusprosessi oli kokonaisuudessaan tiivis ja pitkäkestoinen prosessi.

Tutkimusprosessin aikana täytyi myös pyrkiä pitämään mielessä tutkimuksen eettisyys ja tutkimuksen luotettavuuden arvioiminen. Tutkimuksen luotettavuutta tulee arvioida koko tutkimusprosessin kulun ajan. Tutkimukseni ollessa laadullinen, siinä olennaista on arvioida tutkimuksen uskottavuutta ja luotettavuutta. Käsitteiden on sovittava tutkimusongelman ja aineiston sisältöihin. Luotettavuuden arvioinnissa on pyritty katsomaan ovatko tulokset yleistettävissä tai siirrettävissä muihin kohteisiin tai tilanteisiin. (Jyväskylän Yliopiston Koppa 2022).

4.4 Aineiston valinta ja käsittelyprosessi

Kuvaan tässä tarkasti tiedonhaun sekä rajauksen kriteereitä ja miten lopulta päädyin tiettyihin materiaaleihin. Rajasin hakuja hakutermyhdistelmillä AND ja OR. Hakusanoiksi valikoitui suomen kielellä: paperittomat, paperiton, asuttaminen, asuminen ja englannin kielellä: undocumented migrants, undocumented immigrants, housing, homelessness. Tein hakuja yhdistelmillä paperittomat ja asuttaminen, paperiton ja asuminen, undocumented migrants and housing, undocumented immigrants and housing, undocumented immigrants and homelessness, undocumented migrants and homelessness. Hakusana-yhdistelmillä tuli vastaan hieman erilaista aineistoa, osittain samaakin. Hakusanojen käyttö hieman eri sanojen kanssa auttoi etsimään laajemmin aineistoa. Esimerkiksi Arto tietokannasta hakeminen sanalla paperiton, toi paljon paperiteollisuuteen viittaavaa aineistoa eikä laisinkaan itse aiheeseen. Tärkeää oli koella sanayhdistelmiä oikean materiaalin löytämiseksi monipuolisesti.

Tietokannoiksi valitsin seuraavat: Arto, Google Scholar, Semantic Scholar, Social Care Online, Ebsco Host sekä Janus artikkelihaku, joista lähdin aineistohakua tekemään. Lisäksi tietokantoihin valikoitui myös ResearchGate, josta sain vinkin tutkijalta, johon olin yhteydessä sähköpostilla etsiessäni materiaalia kandidaatintutkielmaani. Yliopiston tietokantojen avulla pääsi laajasti etsimään maksuttomia aineistoja. Eri tietokantojen kautta löytyi osittain samoja materiaaleja. Tietokannat antoivat suuria määriä aineistoa, mutta oleellista oli, että aineisto sisälsi hakusanojen mukaista materiaalia. Tutkimusaineiston valintakriteerit olivat tuoreet, maksimissaan 10 vuotta vanhat tutkimukset, joihin oli maksuton pääsy sekä aineisto löytyi sähköisenä. Kielenä joko suomi tai englanti. Lopulta suurin osa aineistoa löytyi alle viiden vuoden ajalta. Yllätyin positiivisesti löytäessäni useamman aineiston vuosilta 2020 ja 2021. Nicholas Pleacen sekä Jordi Bosch Medan tieteelliset artikkelit vuodelta 2010 valikoituivat mukaan aineistoon, koska löytyivät osana Euroopan asunnottomuuteen liittyviä artikkeleita ja ne olivat ajankohtaisia. Artikkelien kautta saatiin aineistoon mukaan laajempaa katsausta myös Euroopan alueelta. Iällisestikään aineisto ylitti vain reilulla

vuodella alkuperäisen kriteerin aineiston iälle. Aineistoa läpikäydessäni havaitsin, että tieto ei ole juurikaan muuttunut tämän päivän tiedosta paperittomien kohdalla, joka myös tukee tutkimustuloksia, joten koin sopivaksi hyödyntää materiaalia aineistossa.

Aineistoa valitessani tarkastelin materiaalia otsikkotasolla sekä tiivistelmätasolla löytyykö aineistosta tietoa tutkimuskysymyksiäni varten. Kun aineistosta kävi ilmi, että teksti antaa vastauksia tutkimuskysymyksiini, tuli aineisto valituksi. Aineiston valinnalle tärkeä, ellei tärkein kriteeri, oli se, että aineistossa puhuttiin paperittomien asumisesta. Näiden valintojen pohjalta päädyin valitsemaan tutkimusaineistoni.

4.5 Tutkimusaineiston kuvaus

Tutkielmani aineiston muodostavat kolme tieteellistä artikkelia, yksi etnografinen tutkimus, yksi poikittaistutkimus sekä yksi empiirinen tutkimus. Aineistosta kolme on kotimaisia sekä loput kolme kansainvälisiä. Aineistosta vain kaksi oli suomenkielisiä ja loput englannin kielellä. Tutkimusaineiston pohjalta laadin taulukon (Taulukko 1), johon kirjasin tiedot tekijöistä, vuodesta ja tutkimuksen nimestä sekä tiedot tutkimuksen tyypistä, tarkoituksesta ja tutkittavista ja aineistosta.

Taulukko 1 Tutkimusaineisto

Tutkimuksen nimi, tekijät ja vuosi	Tutkimuksen tyyppi	Tutkimuksen tarkoitus	Tutkittavat ja aineisto
Immigration and Homelessness. Homelessness research in Europe. Nicholas Pleace. 2010.	Tieteellinen artikkeli. (Google Scholar).	Osana laajempaa tutkimusta koskien Euroopassa tapahtuvaa tutkimusta maahanmuuttajien asunnottomuudesta, päivittäen FEANTSA:n (European Federation of National Organisations Working with the	Euroopan maissa tapahtuva asunnottomuus paperittomien ja maahanmuuttajien keskuudessa. Tieteelliset tutkimukset Euroopan maista aineistona.

		Homeless.) vanhemman tutkimuksen.	
Homelessness among Migrants in Spain. Jordi Bosch Meda 2010	Tieteellinen artikkeli. (Google Scholar).	Tutkimus tarkastelee asunnottomuutta maahanmuuttajien keskuudessa Espanjassa.	Tieteelliset artikkelit. Maahanmuuttajataustainen populaatio.
Vallan ohjailemat: toimintamahdollisuudet paperittomien Moskovassa. Maija Kalm-Akubardia. 2021.	Etnografinen tutkimus. Semantic Scholar.	Tutkimus kysyy miten ja miksi yhteiskunnan valtaeliitti ohjailee paperittomien toimintamahdollisuuksia.	Paperittomat Moskovassa.
Undocumented migrants and their everyday lives. The case of Finland. Jussi Jauhiainen & Miriam Tedeschi. 2021	Empiirinen tutkimus. (ResearchGate).	Tutkimuksen tarkoituksena on linjata paperittomien olosuhteita ja haasteita 2010–2020-lukujen vaihteen Suomessa, nostaen esille myös pandemian vaikutukset.	Paperittomat Suomessa.
Living situations among undocumented migrants in Sweden: The effects of exclusion from fundamental housing rights. Matti Wirehag, Lena Andersson, Anders Hjern & Henry Ascher. 2020	Poikittaistutkimus ResearchGate.	Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tutkia paperittomien asumisolosuhteita Ruotsissa ja selvittää, miten heidän asumistilanteensa liittyy heidän mielenterveyteensä.	Paperittomat Ruotsissa.
Paperittomuutta voi vähentää vain	Tieteellinen artikkeli. (Janus).	Perustuu uuspaperittomuutta käsittelevään sosiaalityön	Uuspaperittomat sosiaalityössä. Käytäntötutkimus.

tietoa ja tukea tarjoamalla. Sirkka Mikkola. 2019		käytäntötutkimukseen, joka tehty vuonna 2018.	
---	--	---	--

Aineistoon valitsemissani tutkimuksissa tarkastellaan paperittomuutta eri näkökulmista. Jussi Jauhiainen ja Miriam Tedeschi (2021) tutkivat paperittomien arkielämää Suomessa yleisesti, kun taas Sirkka Mikkolan (2019) näkökulma oli enemmän sosiaalityön roolista. Mikkolan artikkeli oli osa käytäntötutkimusta uuspaperittomien keskuudessa, joka tehtiin sosiaalityön kehittämistä varten.

Matti Wirehag, Lena Andersson, Anders Hjern sekä Henry Ascherin (2020) melko tuore tutkimus rajan takaa Ruotsista keskittyi aiempien tutkimusten tavoin paperittomien asuttamiseen, mutta näkökulma, jolla he tarkastelivat asuttamista, oli paperittomien asuttamisen vaikutukset mielenterveyteen.

Maija Kalm-Akubardian (2021) tutkimuksen valitsin mukaan, koska siinä myös tutkimuksen osana tuodaan esille paperittomien asuttamista. Hänen tutkimuksessaan selvitettiin vallan näkökulmasta paperittomien elämää Moskovassa, toisella puolen rajaa. Hyödynsin tutkimusta siltä osin, kuin se vastasi tutkimuskysymyksiini.

Nicholas Pleacen (2010) ja Jordi Bosch Medan (2010) tieteelliset artikkelit tuovat näkökulmaa Euroopan mittakaavassa paperittomien asuttamisesta ja tilanteesta maahanmuuttajien näkökulmasta. Eurooppalainen aineisto on peilattavissa myös pohjoismaihin, koska kaikissa maissa on samat periaatteet.

4.6 Aineiston analysointi

Laadullista analyysiä tehdessä tulee kiinnittää huomiota siihen, mitä ja mistä kerrotaan, kun tehdään analyysia ja raporttia siitä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 1). Omassa työssäni olen käyttänyt laadullista analyysitapaa, joka on aineistolähtöinen sisälönanalyysi.

Tuomi & Sarajärvi (2018, 104) esittelevät laadullisen analyysin prosessin käyttäen tutkija Timo Laineen luomaa runkoa etenemisen kuvaamiseksi. Ensin päätetään mikä aineistossa kiinnostaa. Seuraavaksi käydään aineisto läpi ja erotetaan ja merkitään asiat, jotka sisältyvät kiinnostukseen, jättäen kaiken muun pois tutkimuksesta. Tämän jälkeen merkityt asiat kerätään yhteen ja aineisto voidaan luokitella tai teemojen mukaan. Lopuksi kirjoitetaan siitä yhteenveto.

Tutkimusanalyysini perustana ovat tutkimuskysymykseni ja niiden pohjalta tutkimusprosessin alussa olen käynyt valitun aineiston tekstit tarkasti läpi ensin analysoinut vastaukset tutkimuskysymyksiini ja sen mikä kiinnostaa aineistoissa koskien valitsemaani aihetta. Pitää huomioida, että tulokset paljastuvat analyysiprosessin aikana, jos ovat paljastuakseen. Aineistoa läpikäymällä pystyin havaitsemaan tutkimuksista samankaltaisuudet yhteen ja teemoittelemaan saatua tietoa. Tutkimuksen haasteena oli löytää aineistoa, joka vastaa suoraan ja pelkästään esitettyihin tutkimuskysymyksiin. Aineistot käsittelivät asumisen lisäksi muita paperittomuuteen liittyviä teemoja, sieltä nousi esille paperittomien asumisen olevan yksi osa isompaa prosessia. Tästä syystä olen analysoinut valitun tutkimusaineiston myös uudestaan siitä näkökulmasta, mikä nostaa esille asumisen haasteet sekä tukemisen mahdollisuudet. Tämän pohjalta muodostuivat myös tutkimukseni tulokset, joita käsittelen luvussa viisi omien otsikoidensa alla. Analysoinnin perusteella sain tulkinnat asumisen järjestämisestä paperittomille sekä asunnottomuuden vaikutukset ja tukimahdollisuudet. Aineiston analysointi tarkoitti tässä prosessissa valittujen aineistojen läpikäymistä useaan kertaan, jolloin aineistoista saatiin nostettua tarvittava tieto tulosten esittelyä varten.

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Asumisen järjestäminen

Matti Wirehag, Lena Andersson, Anders Hjern & Henry Ascherin (2020) mukaan asuminen ja sen järjestäminen on paperittomien keskeinen ongelma. Sirkka Mikkolan (2019) mukaan asumisen järjestäminen on merkityksellistä paperittoman ihmisen voimaantumiseksi ja oman paikan löytämiselle. Ihmisen pitäisi pystyä suunnitella elämänsä. Oleellista olisi saada heidät ulos paperittomuuden kierteestä. Asuminen tulisi järjestää ja turvata pidemmällä aikavälillä.

Jussi Jauhiaisen & Miriam Tedeschin (2021) tutkimuksessa korostui se, että kun paperittoman pääsy viralliseen asumiseen on rajoitettua, vaihtoehdot asumiseen ovat tilapäisiä ja epävarmoja ratkaisuja, silloin hyödynnetään epävirallisia ja henkilökohtaisia verkostoja.

Wirehag ym. (2020) sekä Jauhainen & Tedeschin (2021) tutkimuksissa ilmeni, että paperittomista suurin osa asui ystävien luona tai heidän majoituksessansa ali-vuokralaisena. Osa majoittui perheen tai sukulaisten luona. Oma paikka saattoi olla jaettu vuokrahuone tai pienellä vähemmistöllä jopa oma asunto. Majoitus löytyi usein verkostojen ja erilaisten kontaktien kautta. Kansalaisjärjestöjen tarjoamat asunnot olivat isossa osassa varsinkin rajan toisella puolella. Ne, joilla ei samanlaisia verkostoja ollut tai vielä rakensivat niitä, käyttivät todennäköisemmin hätäsuojien majoitusta.

Euroopassa samantyyppiset järjestelyt ovat hyvin yleisiä majoitusvaihtoehtoja. Euroopassa tapahtuu enemmän talojen valtausta paperittomien ratkaisuna majoitusongelmaan. (Bosch Meda, 2010). Kalm-Akubardian (2021) mukaan Venäjällä paperittomat hyödyntävät asumisen järjestelyissä yhteiskunnasta erillään olevaa toimintaverkostoa, joka mahdollistaa arjen pyörimisen. Venäjällä se tunnetaan nimellä Blat-järjestelmä, joka on jo Neuvostoliiton aikainen keksintö ihmisen perustarpeiden

kattamiseksi, kun muita vaihtoehtoja ei ole. Yksinkertaisuudessaan Blat-järjestelmä tarkoittaa sosiaalista verkostoa ja kontakteja, joka mahdollistaa yksilön toimijuuden siinä yhteiskunnassa erityisesti silloin, kun byrokratia hankaloittaa ihmisen pääsyä hankkia töitä, ravintoa tai asuntoa.

Muutot ja siirtyminen paikasta toiseen on hyvin yleistä, kierretään sohvalta sohvalle. Kadulla asuminen on myös hyvin yleistä. Suurin osa paperittomana asuvista ei koe oloansa turvalliseksi. Mielenterveysongelmat ovat hyvin yleisiä paperittomilla. Talvella asuminen on erityisen haastavaa, koska paperittomat ihmiset joutuvat viettämään paljon aikaa ulkona. Siirtyminen paikasta toiseen jatkuvasti on vaikeaa. Kirkot ja luostarit toimivat usealla myös majapaikkana. (Wirehag ym., 2020).

Asunnottomille on järjestetty erilaisia hätämajoitusvaihtoehtoja pääkaupunkiseudulta ja isoimmissa kaupungeissa. Hätämajoitukset ja erilaiset päivystysuojat ovat kuitenkin auki vain tietyn osan illasta ja yöstä. Paikkoja on rajoitettu määrää. Käytännössä pääseminen tällaiseen majoitukseen tarkoittaa sitä, että henkilön pitää jonottaa hyvissä ajoin ennen aukioloa. Aamulla paikan sulkeutuessa henkilön täytyy kantaa koko omaisuus mukanaan ja etsiä seuraava avoinna oleva. Mikkola (2019) nosti esille nykyisen hätämajoitusjärjestelmän epäkohdiksi muun muassa sen, että se heikentää valmiuksia päätöksen tekoon sekä lisää psyykkistä kuormitusta.

Kirkot ja kansalaisjärjestöt ylläpitävät päiväkeskuksia, joissa on mahdollista peseytyä, pestä pyykkiä ja saada ohjausta ja neuvontaa vapaaehtoisilta henkilöiltä asioiden hoitamista varten. Monissa paikoissa on usein mahdollisuus tehdä ruokaa ja olla lämpimässä tilassa. Tämänhetkinen koronapandemia tilanne on kuitenkin vaikuttanut siihen, että rajoituksia on tullut myös näiden palveluiden toimintaan, ja toimintaa on joko rajoitettu tai suljettu kokonaan. Sama tilanne on myös monissa tavallisissa palveluissakin, kirjastot ja kahvilat, paikat, jossa on yleensä voinut viettää aikaa, rajoitettiin aukioloja tai suljettiin kokonaan. Lämpimät metroasemat tulivat monelle vaihtoehdoksi, vaikka siellä turvakamerat toivat turvattomuutta. Suomen talvi on haastava vuodenaika monella tapaa ja rajoitukset vaikuttivat paperittomien mahdollisuuksiin löytää niin yöpymispaikkaa tai oleskelupaikkaa heikentäen heidän olojansa. (Jauhiainen & Tedeschi, 2021).

Osalle paperittomista asuttaminen järjestetään kuntien ja kansalaisjärjestöjen avulla. (Jauhiainen & Tedeschi, 2021). Tutkimuksissa (Wirehag ym., 2020; Jauhiainen & Tedeschi, 2021) nousi esille kuntien hyvin erilaiset tulkinnat laista ja siitä, miten heidän tulisi järjestää asuttaminen ja muut välttämättömät palvelut. Kuntien sosiaalipalveluilla on lakisääteinen velvollisuus auttaa. Riippuen kunnan näkökulmasta, voidaan palveluita tarjota rajoitetusti tai harkinnalla laajemmin. Käytännöt ovat hyvin epäselviä ja niitä harvemmin kirjataan, joten ei löydy tietoa, miten asioita on järjestetty.

Jauhiainen & Tedeschi (2021) sekä Bosch Meda (2010) tuottivat tietoa siitä, että mitä pidempään paperiton on oleskellut maassa, sitä harvemmin hän enää käyttää

palveluita, joita voi saada erilaisten kansalaisjärjestöjen tai päiväkeskusten kautta. Kun ihminen on rakentanut omat yhteytensä, oman verkostonsa, ei luottamusta keskuksiin enää ollut vaan luottamus oli omaan verkostoon. Hätäsuojaajat ovat paperittomille henkilöille tilapäisiä asumisratkaisuja pysyvemmän edellä. Tässä muutoksessa ovat vaikuttamassa muun muassa kulttuurin ymmärtäminen, kielen oppiminen ja sen oman verkoston löytäminen. Wirehag ym (2020) mukaan paperittomien asumisratkaisut muuttuvat pysyvämmiksi sitä mukaa, mitä pidempään henkilö on asunut maassa.

5.2 Asunnottomuuden vaikutukset ja tukimahdollisuudet

Tutkimusaineistoissa nousi suuresti esille, miten asunnottomuus vaikutti paperittomiin psyykkiseen hyvinvointiin ja siten myös toimintakykyyn. Wirehag ym. (2020) nostivat esille, että paperiton eläessään asunnottomana tai muuten epävakaisissa oloissa, eri tilapäisasumisen muodoissa, riski fyysisille ja henkisille terveysongelmille kasvaa. Paperiton henkilö ei voi luottaa minkään varaan ja kuitenkin on riippuvainen ympäristön toiminnasta. Tällainen lisää paperittoman turvattomuutta ja huonovointisuutta. (Kalm-Akubardia, 2021). Jauhiainen & Tedeschi (2021) selvittivät myös, että paperittomuuden aiheuttama asunnottomuus aiheuttaa ahdistusta ja voi altistaa terveydellisille ongelmille. Koronapandemia yhteiskunnassamme on vaikuttanut paperittomien tilanteeseen huomattavasti. Hätämajoitusta tai järjestöjen tarjoamia palveluita ei ole ollut samalla tavalla saatavissa kuin ennen koronapandemiaa.

Mikkolan (2019) mukaan paperittomuuden seurauksena lisääntyy inhimillinen ahdinko, hyväksikäyttö, harmaa talous sekä rikollisuus. Pleace (2010) toi myös esille, että hyväksikäyttö työelämässä ja siihen lisäksi rasismi monella eri tasolla vaikeuttaa elämistä. Mikkola (2019) totesi, että asunnottomuus vaikeuttaa elämän suunnittelua entisestään. Paperittomat ovat jo psyykkisesti huonovointisia ja sitä ei helpota se, että ei ole konkreettista paikkaa vain olla. Sisäisen kodittomuuden kokemus vahvistuu sen yhteydessä eli tunne siitä, että ei kuulu minnekään. Paperittomuuden seurauksena ihmisen omanarvontunto heikkenee ja kun se heikkenee, vaikuttaa se edelleen kykyyn

toimia. Lisäksi Mikkola (2019) toi esille sen, että paperittomien ymmärrys omasta tilanteestaan on heikko, ellei olematon. Tarkoittaen sitä, että ei kyetä tiedostamaan miten päästä eteenpäin ja tarvitaan tukiverkostoa ohjaamaan eteenpäin. Ihminen tarvitsee fyysisesti pysyvän tilan, jonka kautta voi organisoida ja suunnitella elämäänsä.

Kalm-Akubardia (2021) päätteli tutkimuksessaan, että paperittomana olemassaolo turvataan ensisijaisesti rahalla. Jotta mikään muu tarve voisi tulla tyydytetyksi, täytyy toimeentulo olla järjestetty. Jos yhteiskunta ei sitä järjestä, järjestyy se muuta kautta. Paperiton on riippuvainen lähiverkostostaan ja se ohjaa paperittoman toimintamahdollisuuksia. Kalm-Akubardia (2021) nosti esimerkkinä tutkimuksessaan, kuinka ihmisten tuli turvautua omiin verkostoihinsa, jotta saivat ruokaa, työpaikan tai asunnon. Ilman muita ihmisiä se olisi ollut mahdotonta. Yleensä muu verkosto oli sukulaisia tai tuttavii, jotka olivat saaneet oleskeluluvat tai muuten edenneet paremmin yhteiskunnassa.

Pleace (2010) tuo esille merkittäviä puutoksia olemassa olevassa tutkimuksessa tiedossa. Kymmenen vuotta myöhemmin tuovat Jauhiainen ym. (2021) sekä Mikkola (2019) esille samaa viestiä. Wirehagin ym. (2020) tutkimus osoittaa myös samaa, että on olemassa vain rajoitettu määrä tutkimuksia paperittomista ja heidän vastaanottamistaan palveluistansa. Bosch Meda (2010) tuo myös esille lisätutkimusten tarvetta yleisesti asunnottomuuden näkökulmasta, jotta voidaan hahmottaa sen laajuutta ja vaikutusta moniin yhteiskunnan eri alueisiin.

Mikkolan (2019) mukaan paperittomien jättäminen yhteiskunnan ulkopuolelle vailla palveluita ei ole oikea toimintamalli ratkaisun löytämiseen. Paperittomille tulisi tarjota riittävät resurssit vaihtoehtojen miettimiseen ja elämän uudelleensuunnitteluun. Monelle paperittomuus on se vähemmän huonompi vaihtoehto kuin kotiinpaluu. Erityisesti paperittomuuden alkuvaiheessa tulee antaa riittävää tukea, myös psyykkistä tukea. Aikaa ja rauhaa tunteiden käsittelyyn ja asioiden miettimiseen. Paperittomaksi joutuminen voi aiheuttaa shokkitilan, joka tekee ihmisestä toimintakyvyttömän. Erityisesti tuki käytännön asioiden hoitoon on välttämätöntä. Ratkaisun löytymisessä luottamus on erittäin tärkeää ja sitä tulee rakentaa niin viranomaisten kuin auttajatahojen välillä. Monet paperittomat eivät hae edes pientäkään apua, koska pelkäävät kiinnijäämistä. Salassapito tulee olla lähtökohta sosiaali- ja terveyspalveluille. Kun luottamus rakentuu, paperiton voi saada tarvitsemansa avun.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkielmassani olen vastannut kysymyksiin; Millaisin eri tavoin paperittomien asumista voidaan järjestää sekä mikä taho mahdollistaa asumisen puitteet.

Tutkielmani tulosten mukaan paperittomien asuminen on tapahtunut hyvin monella eri tavalla. Käytössä ei ole yhtä selkeää tapaa koska tulokset osoittavat, että paperittomien asumisen järjestäminen ei ole kovin järjestelmällistä. Tutkielmani tulokset kertovat, että asumisen mahdollisuudet tapahtuvat tällä hetkellä niin kuntien kuin järjestöjen kautta, kuin myös paperittomien omien verkostojen kautta. Kyse on pitkälti siitä, millaisten järjestelyjen pariin paperittomat itse löytävät. Vastauksena kysymykseeni mikä taho mahdollistaa asumisen puitteet, ei ole olemassa selkeää vastausta koska mikään taho yksinään ei mahdollista asumista.

Tutkimustuloksissa nousi esille lakien asettama velvollisuus kunnille järjestää paperittomien palvelut, niin Suomessa kuin ulkomaillakin, mutta kaikki eivät noudata velvollisuuttaan järjestää välttämättömät palvelut paperittomille, mukaan lukien asuminen. Onko kyse siitä, että lain antamat ohjeistukset eivät ole tarpeeksi selkeitä kunnille tai sosiaalipalveluille toimiakseen lain ohjaamalla tavalla. On selkeä tarve luoda selkeä prosessi koskien paperittomien asumisen järjestämistä varten, jotta paperittomien kanssa työskentelevät pystyvät toimimaan samojen raamien mukaisesti.

Tuloksista nousi esille paperittomuuden keston merkitys eli se, kuinka pitkään ihminen on ollut paperittomana. Mitä pidempään paperittomat ovat vieraassa maassa asuneet, sitä itsenäisemmin he järjestelivät asiansa omien verkostojen kautta. Mitä pidempään tilanne pysyy samana, ihminen turtuu siihen eikä kykene näkemään pois-pääsyä tilanteesta. Paperittomalle henkilölle tulee antaa vahvaa tukea heti paperittomuuden alkuvaiheessa ja samalla mahdollistaa tarvittavien palveluiden saaminen.

Tutkielmani tutkimustulosten pohjalta on havaittavissa asunnon, paikan, jota kutsua kodiksi, olemisella oleva merkitys paperittomalle ja sen vaikutukset elämiseen ja asioiden hoitamiseen. Kodilla on suuri merkitys ihmiselle, koska koti vahvistaa ihmisen identiteettiä, olemusta ja on merkityksellinen hyvinvoinnille. Koti on

lähtökohta, josta käsin ihminen voi alkaa hoitamaan asioitaan ja viemään tilannettaan eteenpäin. Tarjoamalla asunto paperittomalle auttaa se vähentämään rikollisuutta ja harmaata taloutta. Samalla vähennämme sairauksia yhteiskunnassa. Tuloksista on havaittavissa, että asunnon lisäksi tulee tarjota myös kokonaisvaltaista tukea. Jos ihmisen mieli on rikki, ei kukaan pysty huolehtimaan saamastaan asunnosta. Paperittomuus vaikuttaa elämän joka osa-alueeseen. Luomalla vahvan perustan ihmisille, voimme olla muuttamassa hänen elämänsä suuntaa.

7 POHDINTA

Tutkimustulokset aineistoista tukivat pitkälti toisiaan. Vaikka aineiston materiaali osa oli melko vanhaa ja suurin osa melko tuoretta, samojen kysymysten kanssa painitaan edelleen. Yllättävää tuloksissa oli sosiaalityön rooli. Sosiaalityön vastuusta mainittiin, mutta sitä ei tuotu kovin paljoa esille. Voisiko tässä olla myös osasy sille, että sosiaalipalvelut kokevat ehkä epävarmuutta siitä, miten ja millä lailla heidän tulisi järjestää paperittomille asuttamispalveluita muiden välttämättömien palveluiden lisäksi. Aineistoa etsiessäni löytyi paljon tietoa muista paperittomien palveluista. Tulokset ja analysointi olisi ollut varmasti hyvin erilaista, jos olisin laajentanut aihetta tai ottanut mukaan muita osa-alueita, kuten terveystyöpalvelut tai varhaiskasvatuksen roolin paperittomien arjessa. Työn loppuvaiheessa jäin kuitenkin pohtimaan sitä, että miten tavoitamme paperittomat tukeaksemme heitä ja toisaalta, kenen rooli onkaan toimia vahvana tukena paperittomille. He, jotka kohtaavat heitä sattumanvaraisesti vai sosiaalityön vai jonkun muun tahon?

Tein selkeän päätöksen rajatessani aiheeni selkeyttämällä tutkimuskysymykseni sekä valitsemalla hyvin spesifin osa-alueen tutkittavaksi. Rajatun aineiston ansiosta minun on ollut mahdollista tarkastella aihetta tietyssä tarkkuudessa ja saada tietynlaisia tuloksia. Rajattu aineisto jätti tiettyjä näkökulmia ulkopuolelle, kuten paperittomuus laajemmin tai paperittomuuden muut haasteet. Toki tulee myös huomioida, että tulkinnat ovat aina riippuvaisia tutkijasta. Aihe on kuitenkin melko uusi, tutkittua spesifiä tietoa on vielä vähän. Tämä on mielenkiintoinen aihe, joka on erittäin ajankohtainen tämän päivän kriisien keskellä, se on myös tämän tutkielman vahvuus. Tätä tietoa tarvitaan ja tutkimus mahdollistaa paperittomien kanssa työskenteleviä kehittämään omat prosessinsa asumisen järjestämistä kuin myös muita palveluita koskien.

Tutkielmani tulosten pohjalta on selvää, että tutkimustyötä vielä tarvitaan. Samaa viestiä kertovat tutkimukset vuosikymmenen molemmista päistä, tutkimusta ei ole tehty tarpeeksi. Selvää on, että paperittomat ja asumisen mahdollisuudet ovat ajankohtainen asia yhteiskunnassamme tällä hetkellä. Suosittelen jatkotutkimuksia

paperittomien asuttamiseen liittyen ja työn kehittymisen seuraamista varten. Suomi on pieni maa, mutta esimerkiksi Pohjoismaiden alueelta pystyisi tekemään hyvin vertailevaa tutkimusta asuttamiseen liittyen. Sosiaalipalvelut muuttuvat, vuonna 2023 tulevat hyvinvointialueet ja jatkotutkimukset voisivat tarkastella paperittomien tilannetta hyvinvointialueilla tai miten hyvinvointialueet jatkossa organisoivat paperittomien asuttamisen. Tutkittu tieto auttaa vahvistamaan paperittomien asemaa yhteiskunnassa ja jo aloitettua työtä voidaan viedä eteenpäin.

Tuloksista on todennettavissa, että asuminen tulisi mahdollistaa paperittomille henkilöille, jotta voidaan selvittää heidän tilanteensa ja saada mahdollisesti muutosta aikaan. Sosiaalityön näkökulmasta katson, että sosiaalihuoltolaki velvoittaa sosiaalipalveluita vastaamaan asumiseen liittyvistä järjestelyistä tai ainakin prosessin koordinoinnista. Oli sosiaalipalvelut tai muu taho, joka vastaa asioista, lopulta olisi kuitenkin tärkeää, että joku taho on nimetty koordinaattoriksi varmistamaan, että asuminen tulisi järjestettyä. Asumiseen liittyen vaihtoehtoja voi olla erilaisia, asuminen voi olla oma palvelu tai se on hankittu ulkopuolisen tahon kautta. Tärkeää on, että tiedetään mitä tehdään ja miksi. Tuloksetkaan eivät kertoneet, että mikä olisi se oikea ja paras vaihtoehto asumiselle, onko se vuokra-asunnon hankinta, sohva paikka kaverilta vai hätämajoituksen järjestäminen sosiaalitoimen kautta. Tärkeintä olisi kartoittaa juuri sen henkilön tai perheen tarve ja sitä kautta löytää sopivin ratkaisu juuri heille, yhdessä ja ohjatusti.

Tutkielmani alussa kerroin perheestä, joka oli menossa puistoon asumaan. He saivat pian paikan, missä he pääsivät majoittumaan koko perheenä. Näin ei ikävä kyllä ole kaikkien kohdalla, ja työtä on vielä paljon tehtävänä tilanteen muuttamiseksi.

LÄHTEET

- Ahonen, Talvikki & Kallius, Annastiina. Paperittomuuden tuotanto ja hallinta Suomessa vuosina 2015 – 2017. Teoksessa: Lyytinen, Eveliina (toimi). Turvapaikanhaku ja pakolaisuus Suomessa. Siirtolaisuusinstituutti 2019. E-kirja. <https://siirtolaisuusinstituutti.fi/wp-content/uploads/2019/12/t-02-isbn-978-952-7167-60-1-turvapaikanhaku-ja-pakolaisuus-suomessa.pdf>
- Alitolppa-Niitamo, Anne. 2005. Maahanmuuttajataustaiset perheet ja hyvinvoinnin edellytykset. Teoksessa: Alitolppa-Niitamo, Anne; Söderling, Ismo & Fågel, Stina (toim.) 2005. Olemme Muuttaneet. Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Väestöliitto ja Pesäpuu. <https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/12/18723967-olemmemuuttaneet.pdf#page=39>
- ARA. Asunnottomat 2020. Tilastot.. [https://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2020\(59753\)](https://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2020(59753)) Vierailtu 23.2.2022.
- Bosch Meda, Jordi. 2010. Homelessness among Migrants in Spain. European Journal of Homelessness. https://www.researchgate.net/publication/309642607_Homelessness_Among_Migrants_in_Spain
- Diakonissalaitos. 2022. <https://www.hdl.fi/hatamajoitus/> Viitattu 28.1.2022
- Digi- ja väestötietovirasto. <https://dvv.fi/muutto-ulkomaille-tai-ulkomailta-suomeen> Vierailtu 21.1.2022.
- Haapasalmi, Sini. 2007. *”Oma koti kullaa kallis? – Asunnon hallintamuodon merkitys kodin kokemisessa.”* Pro Gradu. Tampereen Yliopisto. Yhteiskuntatieteiden laitos. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/78162/gradu01943.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Ife, Jim. 2012. Human Rights and Social Work. Towards Right-based practice. Third Edition.

- Ihmisoikeusliitto. 2022. "YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus". <https://ihmisoikeusliitto.fi/ihmisoikeudet/ihmisoikeuksien-julistus/> Vierailtu 17.3.2022.
- Jauhiainen, Jussi; Gadd, Katri & Jokela, Justus 2018. Paperittomat Suomessa 2017. Turun Yliopiston maantieteen ja geologian laitoksen julkaisuja. Painosalama Oy. Turku.
- Jauhiainen, Jussi, ja Tedeschi Miriam. 2021. *Undocumented Migrants and Their Everyday Lives. The Case of Finland*. 1. p. IMISCOE Research Series. Springer, Cham. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-68414-3>.
- Jyväskylän Yliopiston Koppa 2022. "Tutkimuksen toteuttaminen". Viimeksi päivitetty 27.9.2021. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/tutkimusprosessi/tutkimuksen-toteuttaminen> Vierailtu 23.2.2022.
- Kalm-Akubardia, Maija. 2021. "Vallan ohjailemat toimintamahdollisuudet paperittomien Moskovassa". *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti* 29 (2): 122–40. <https://doi.org/10.30668/janus.95720>.
- Keusote 2021. "Esitys paperittomien sosiaali- ja terveystalveluiden järjestämiseksi keusoten alue". Franz-Koivisto, Larissa; Laakso, Helena ja Seistilä-Kyle Mia. Moniste Keusoten sosiaali- ja terveystalveluiden henkilökunnalle, esitys 21.9.2021.
- Kotoutuminen.fi. <https://kotoutuminen.fi/kuntapaikat-ja-kuntiin-osoittaminen>. Viitattu 7.12.2021.
- Laki Sosiaalihuollosta 2014/1301. Annettu Helsingissä 30.12.2014.
- Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta ja ihmiskaupan uhrien auttamisesta 2011/746. Annettu Helsingissä 17.6.2011.
- Leppäkorpi, Mervi. 2011. Asiaton oleskelu kielletty. Into Kustannus Oy.
- Maahanmuuttovirasto. Sanasto. <https://migri.fi/sanasto> Viitattu 5.11.2021
- Maahanmuuttovirasto. <https://migri.fi/-/maahanmuuton-tilastot-2020-suomeen-muutetaan-useimmiten-tyon-takia-korona-vaikutti-hakemusten-maaraan> Viitattu 7.12.2021
- Maahanmuuttovirasto. Tilastot. <https://tilastot.migri.fi/index.html#decisions/21205/59?start=600&end=611> Viitattu 7.12.2021

Maahanmuuttovirasto. EU-kansalaiset. <https://migri.fi/ukk-eu-kansalaiset> Viitattu 21.1.2022.

Mikkola, Sirkka. 2019. "Paperittomuutta voi vähentää vain tietoa ja tukea tarjoamalla". *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti* 27 (1): 79–87. <https://doi.org/10.30668/janus.70032>.

Moniheli. 2022. "Asunnottomien määrä Suomessa laskussa myös maahan muuttaneiden ja vieraskielisten keskuudessa". Viimeksi muokattu 1.3.2022. <https://moniheli.fi/uutinen/asunnottomien-maara-suomessa-laskussa-myos-maahan-muuttaneiden-ja-vieraskielisten-joukossa/>

Pleace, Nicholas. 2010. Immigration and Homelessness. Homelessness research in Europe. <https://www.feantsaresearch.org/download/ch078336636212332857192.pdf>

Salminen, Ari. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopiston julkaisuja, opetusjulkaisuja 62, julkisjohtaminen 4. http://www.uva.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf. Viitattu 12.12.2021.

Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaalityö. <https://stm.fi/sosiaalityo> Viitattu 3.12.2021.

STT-info. 2021. "Paperittomien henkilöiden sosiaalisia oikeuksia selvitetään valtioneuvoston tilaamassa tutkimushankkeessa". Viimeksi muokattu 24.11.2021. <https://www.sttinfo.fi/tiedote/paperittomien-henkiloiden-sosiaalisia-oikeuksia-selvitetaan-valtioneuvoston-tilaamassa-tutkimushankkeessa?publisherId=69818205&releaseId=69925539>

THL. 2022. Terveysten- ja hyvinvoinninlaitos. Paperittomat. Päivitetty 2.12.2021. <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/maahanmuutto-ja-hyvinvointi/paperittomat> Viitattu 16.3.2022.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu painos. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Turtiainen, Kati (2018): Recognising forced migrants in transnational social work. *International Journal of Migration, Health and Social Care*, 14:2, 186–198. Saatavilla <https://doi.org/10.1108/IJMHS-11-2016-0042>. Luettu 21.1.2022.

Wirehag, Matti, Andersson, Lena, Hjern, Anders & Ascher, Henry (2020). Living situations among undocumented migrants in Sweden: The effects of exclusion from

fundamental housing rights. *International Journal of Social Welfare*. 2021: 30: 239-248. DOI: 10.1111/ijsw.12461

